

Læsevanskeligheder i indskolingen

AF HELLE MEYER APELGREN, STUDERENDE VED LÆRERUDDANNELSEN I SILKEBORG

Helles bacheloropgave blev kåret til årets bedste på konferencen *Status for Læsning – 2008*. Vi bringer her et uddrag. Hele opgaven kan læses på <http://www.videnomlaesning.dk/4/344.aspx>

*Giv mit barn læsehunger
det beder jeg om med brændende hjerte
for jeg vil så gerne
at mit barn skal få i sin hånd
nøglen til eventyrlandet
hvor de dejligste af alle glæder findes.*

Astrid Lindgren¹

Vi lever i et samfund, hvor det at kunne læse er særdeles vigtigt. Vi er omgivet af skriftsprog, og der går næppe en dag, uden man får brug for denne færdighed. Som det fremgår af citatet af Astrid Lindgren, giver det at have lyst til at læse, og selvfølgelig at kunne læse, nøglen til at opleve eventyr. Denne nøgle åbner dog ikke kun denne

dør, men adskillige døre, bl.a. dem der står uddannelse, selvværd og dannelse på.² Det er en af skolens vigtigste opgaver at hjælpe til, at alle eleverne får muligheden for at få denne "nøgle".

Situeret læring – og læsning

Jeg har valgt at tage afsæt i Illeris' læringsbegreb, som er et godt udgangspunkt for at se på faktorer, der kan have indflydelse på læseudviklingen. Læring er ifølge Illeris *alt hvad der sker i forbindelse med ændring af et menneskes kompetence, og som ikke drejer sig om biologiske modnings- eller aldringsprocesser*.³ Læring inkluderer således også socialisering, kvalificering og personlig udvikling. Der er altså flere processer, der har indflydelse på læringen.

I tilegnelsesprocessen indgår to dimensioner. For det første det kognitive felt, der indbefatter læringens indhold, "det der er lært", og for det andet det psykodynamiske felt, hvilket vil sige vore følelser og motivation. Hertil kommer, at den indre tilegnelsesproces også spiller sammen med omgivelserne. Læring er således situeret, fordi den påvirkes af den situation, det lærte tilegnes i.

Vi lærer mere eller mindre hele tiden, og som udgangspunkt er vor læring lystbetonet, men idet der stilles krav til vor læring fra samfundets side, fx om at kunne læse, vil der være tale om en nødvendighed frem for lyst for de personer, der oplever at have svært ved at læse. Læringen vil derfor være præget af forholdet mellem lyst og nødvendighed.⁴

Når man tager udgangspunkt i Illeris' læringstrekant, fordrer dette, at man har en konstruktivistisk tankegang, idet den med sit venstre hjørne repræsenterer

teres af Piaget, der var optaget af den kognitive side af læringen. Denne konstruktivistiske tankegang *går ud på, at mennesket gennem læring og erkendelse selv konstruerer sin forståelse af omverdenen.*⁵ Den lærende er således "aktiv" i sin læring, idet Piaget påpeger, at læring er en stadig proces (han taler om adaptation dvs. tilpasning af- og til omverdenen samt assimilative og akkomodative processer, hvilket vil sige henholdsvis tilføjende og overskridende læring). Der er tale om en proces, idet der sker:

*(...) en stadig konstruktion og rekonstruktion hvor det er fundamentalt, at al læring sker i et samspil mellem de allerede udviklede strukturer, det der er der i forvejen, og de nye påvirkninger fra omgivelserne, det nye der kommer til.*⁶

Negativ matthæuseffekt

At tage udgangspunkt i elevens forudsætninger er derfor uhyre vigtigt. I forbindelse med begynderundervisningen i læsning kan der hurtigt opstå en risiko for, at børn med læsevanskeligheder møder et for højt niveau. For elever med normal læseudvikling opstår en positiv matthæuseffekt (bootstrapping); læsningen er i konstant udvikling på grund af den kognitive proces.

Eleverne udvikler således konstant deres strategier på baggrund af deres erfaringer. For elever med læsevanskeligheder risikerer matthæuseffekten at være negativ (cascadeeffekt). Eleven oplever her, at det ikke lykkes, men prøver måske alligevel. Med de få ressourcer eleven har, og de stigende krav der stilles, holdes udviklingen måske tilbage. Eleven lærer altid, men det, eleven med læsevanskeligheder her lærer, er at blive svagere, hvilket medfører, at vedkommende kan få det dårligt emotionelt og blive ringe motiveret for arbejdet.⁷ Her ses, hvordan den kognitive og psykodynamiske proces influerer på hinanden, og at der foregår en samspilsproces med omverdenen i det, der tilegnes.

Det er ofte sådan, at den måde, eleven opdager sine læsevanskeligheder på, er i forhold til andre. Eleven oplever at være utilstrækkelig, fordi vedkommende ikke kan følge med og føler sig bag-

efter. Det er altså i forhold til andre, barnet opdager, det har en mangel, ikke fordi det umiddelbart har et problem. Det er således en situationel erkendelse, der finder sted. Eleven oplever at opdage sig selv som en ikke anerkendt anderledeshed, idet eleven oplever at være forskellig fra de andre.⁸

Positive fremtidsforventninger

For at få fat i børn med læsevanskeligheder i tide, er det vigtigt, at de oplever at kunne mestre læsningen. Problemet er, at de ofte ser sig selv i forhold til deres kammerater som beskrevet ovenfor. Herved får børn med læsevanskeligheder et knæk i selvtilliden, hvilket ikke er det bedste udgangspunkt for at lære noget. Ifølge Jan Tønnesvang⁹ hænger ens fremtidsforventninger sammen med tidligere oplevelser. Hvis man således har haft dårlige erfaringer med at prøve at lære at læse, er ens forventninger til at mestre dette ikke høje; man har ikke mod på det, fordi man er bange for endnu et nederlag, hvilket resulterer i dårlig selvværdsfølelse.

Derfor er det altafgørende, hvordan omgivelserne forholder sig til eleven og dennes læsevanskeligheder. Opmuntring og positive tilbagemeldinger fra omgivelserne er en vigtig støtte for eleven og dennes tro på at kunne mestre læsningen.¹⁰ Dette gælder i skolen såvel som i hjemmet. Det er vigtigt

for elevens forståelse af læsningens betydning, at der er interesse omkring læsning også i hjemmet, så barnet ikke skal se læsning som rent skolearbejde. Man kan sætte spørgsmålstejn ved, hvorledes dette kan lade sig gøre. Får eleven opgaver med hjem, ændrer det nok ikke på, at eleven føler det som rent skoleanliggende. At gøre eleven nysgerrig for at lære at læse er vigtigt for den indre motivation. En afgørende forskel på gode og dårlige læsere er desuden, at gode læsere typisk læser meget mere uden for skolen end de svage læsere, fordi de har en indre motivation for det. De læser af lyst og øger dermed deres læsekompetence og ordforråd. Svage læsere vil derimod ofte søge at undgå denne aktivitet, hvilket er uheldigt, fordi netop disse elever har brug for al den træning, de kan få også uden for skolen. Herved øges afstanden mellem de stærke og svage læsere (matthæuseffekten). Derfor er det væsentligt at få fat i eleverne tidligt for at give dem mulighed for at få gode læsefærdigheder og bevare læselysten. At skabe et læsemiljø, der engagerer og gør eleverne nysgerrige for at styrke den indre motivation, betyder meget – også hos elever med læsevanskeligheder, selvom det ofte vil være en svær opgave.

At skabe læsemotivation

Professor i pædagogik og psykologi ved universitetet i Oslo Ivar Bråten peger på flere faktorer, der må arbejdes med for at fremme læsemotivationen. For det første er det vigtigt, at eleverne får redskaber til at forbedre læsningen, fx ved at anvende forståelsesstrategier eller ved at tilpasse undervisningen til den enkeltes niveau, hvor de kan se egen fremgang i stedet for at blive sammenlignet med andre. Ydermere kan man som lærer søge at vække deres interesse for forskellige emner og sørge for, at der er rigeligt med forskelligt læsestof, de kan vælge imellem, så de oplever at have selvbestemmelse, hvilket er med til at øge motivationen.¹¹

For at eleven får succes, skal der gerne ske en daglig mestring. Derfor må man kende elevens niveau og finde ud af, hvilke strategier eleven anvender.

Hvis barnet møder opgaver, der er alt for vanskelige, kan der ske en psykisk modstand, der måske resulterer i vrede eller aggression, fordi opgaven kan virke hindrende for livsudfoldelsen.¹² Hvis eleven ikke tror, han/hun kan mestre læsningen, kan vedkommende føle, at det er en truende situation og vil derfor søge at undgå denne (etablerer en forsvarsmekanisme). *Mennesket handler ud fra intentioner, sætter sig mål, vurderer egne forudsætninger for at nå målet, vurderer mulige strategier, handler, observerer resultatet af egne handlinger og reflekterer over resultaterne* (Bandura, 2006).¹³ Dette kan være mere eller mindre bevidst. Foruden tilpasning af undervisning, er det af hensyn til elevens selvværd og motivation vigtigt, at der ikke finder konkurrence sted, at der er medbestemmelse inden for en given ramme, og at der skabes et trygt miljø.¹⁴

Endvidere er det nødvendigt, at eleven kan se et formål med at læse. At det ikke kun er læreropstillede mål, men at eleven også har indsigt i dem og har gjort dem til egne mål, er af stor betydning. Hvis eleven ikke er bevidst om, hvorfor vedkommende skal lave øvelser af en bestemt karakter, bliver det meningsløst for eleven, hvilket har negativ indflydelse på motivationen. Det er derfor centralt, at eleven kan se, at det nytter at gøre en indsats, og at eleven får tro på sig selv.

Læring er som udgangspunkt lystbetonet, men støder vi ind i for store

forhindringer eller krav fra omverdenen, kan der blive tale om en nødvendighed frem for lyst. Omgivelserne må hjælpe eleven til at tro på sig selv og sørge for, at vedkommende hver dag får læseoplevelser, som han/hun kan mestre. Desuden har det afgørende betydning, at vedkommende er motiveret for at lære at læse. At kunne se formålet og opleve en grad af medbestemmelse er nødvendigt. Også omgivelsernes holdning og støtte til eleven og dennes læsning spiller ind.

Noter

¹ Lundberg og Herrlin 2005, p. 75

² For at bruge Klafkis ord svarer det til, at en virkelighed gennem indsigter, erfaringer og oplevelser har åbnet sig for et menneske, som dermed selv åbner sig for denne sin virkelighed. Laursen 2002, p. 22

³ Illeris 2001 II, p. 159

⁴ Illeris 2001 II, p. 162

⁵ Illeris 2001 I, p. 26

⁶ Illeris 2001 I, p. 28

⁷ Frost 2006

⁸ Holmgaard 2005, pp. 13-17

⁹ Tønnesvang) Hansen s.a., p. 50

¹⁰ Bråten 2007

¹¹ Bråten 2007, pp. 8-10

¹² Illeris 2001 I, pp. 65-69.

¹³ Skaalvik 2007, pp. 45-46

¹⁴ ibid.

Litteraturliste

Illeris, Knud (2001 I): *Læring – aktuel læringsteori i spændingsfeltet mellem Piaget, Freud og Marx* Roskilde Universitetsforlag 2001

Illeris, Knud (2001 II): *Læring i Bruun, Birgit og Knudsen, Anne: Moderne psykologi – temaer* Billesø og Baltzer 2001

Lundberg, Ingvar og Herrlin, Katarina (2005): *Det gode læseforløb – kortlægning og øvelser* Alinea 2005

(Tønnesvang, Jan) Hansen, Jan Tønnes (s.a.): *Læreren møde med eleven i Lærer i tiden – en antologi* Klim s.a.

Bråten, Ivar (2007): *Leseforståelse – om betydningen av forkunnskaper, forståelsesstrategier og lesemotivasjon* i Tidsskriftet Viden om læsning nr. 2, oktober 2007 (tilgængelig på: <http://www.videnomlaesning.dk/UserFiles/File/Pdf-filer/Tidsskrift%20nr.%202/tidsskrift2.pdf>)

Frost, Jørgen (2006): *Ekspert i – at undgå at lære!* i Læsepædagogen nr. 3, maj 2006

Holmgaard, Aase (2005): *At opdage læsefærdigheder og læsevanskeligheder* i Læsepædagogen nr. 4, september 2005

Laursen, Martin Holmgaard (2002): *Wolfgang Klafkis nøgleproblemer – et didaktisk udgangspunkt* i Unge Pædagoger nr. 6, 2002

Skaalvik, Einar M. (2007): *Selvopfattelse og motivation* i Motivation – KvaN nr. 78, august 2007, KvaN 2007

